ЧЕТВРТА САНЏАЧКА БРИГАДА

SARAJEVO
Čačak
Titovo-Užice
Požega
G. Milanovac
Novi Pazar
6.4.45
23.9.44
18.2.45
24.10.44
1.12.43
1.12.43 – 19.3.44 god.
19.3. – 14.4.44 god.
11.4. – 28.5.44 god.
29.5. – 25.7.44 god.
31.7. – 19.8.44 god.
19.9.44 – 1.1.45 god.
1.1. – 6.4.45 god.

ИЗДАВАЧИ:

ВОЈНОИЗДАВАЧКИ И НОВИНСКИ ЦЕНТАР
И
СЕКЦИЈА ЧЕТВРТЕ (САНЏАЧКЕ) НОУ БРИГАДЕ

РЕДАКЦИЈА

МИРКО ВРАНЕШ, председник редакције; МИЛОВАН КРВАВАЦ председник секције, ВАСИЛИЈЕ ВАНОВИЋ, ВЕСЕЛИН ВУЛАТОВИЋ, ЧЕДОМИР ЧЕДО ДРУЛОВИЋ, ШУЋРО ДРНДА, СВЕТОЗАР ДРАШКОВИЋ, БОГДАН ГЛЕДОВИЋ, СЛОБОДАН ЛУЧИЋ, ГОЈКО МАРЧЕТА, ХИВЗО ПОРОВИЋ, МИЛОСАВ РАБРЕНОВИЋ, ДРАГОЉУБ ВЛАТКОВИЋ, БОГДАН ЗЕЧЕВИЋ

УРЕДНИК
МИРКО ВРАНЕШ

ЧЕТВРТА САНЏАЧКА НОУ БРИГАДА

БЕОГРАД 1986. ГОДИНЕ

ВОЈНОИЗДАВАЧКИ И НОВИНСКИ ЦЕНТАР

За издавача
пуковник ИВАН МАТОВИЋ

Библиотека
РАТНА ПРОШЛОСТ НАРОДА И НАРОДНОСТИ ЈУГОСЛАВИЈЕ

КЊИГА ДВЕСТА ОСАМДЕСЕТ ДЕВЕТА

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

Генерал-пуковник РАХМИЈА КАДЕНИЋ, председник; чланови: АЈ1И ШУКРИЈА, РИСТО ЦУНОВ; генерал-пуковници: МИЛАН ДАЉЕВИЋ и ДАКО ПУАЧ; генерал-потпуковници: МЕТОДИЈЕ КОТЕВСКИ, ВЕЉКО МИЛАДИНОВИЋ, СВЕТОЗАР ОРО, ЖИКА СТОЛШИЋ, ЈОЦО ТАРАВИЋ, ФАВИЈАН ТРГО и АВГУСТ ВРТАР; пуковници: АХМЕТ ЂОНЛАГИЋ, ВИКТОР КУЧАН, МИШО ЛЕКОВИЋ, РАДОМИР ПЕТКОВИЋ и ДУШАН ПЕЈАНОВИЋ, главни и одговорни уредник

УРЕДНИК
ИВАН ПАНТЕЛИЋ, мајор

РЕЦЕНЗЕНТ
ЧЕДОМИР ДРУЛОВИЋ

СТРУЧНИ РЕДАКТОР
МИРКО ВРАНЕШ

Умесшо иредговора

Четврта (санџачка) НОУ бригада формирана је 1. децембра 1943. године. Она је, затим, две и по године водила скоро непрекидне борбе са окупаторским и квислиншким снагама на простору бившег Санџака, Западне Србије и Источне Босне, учествујући и у ослобођењу Сарајева, у саставу 37. НОУ дивизије.

Формирана усред непријатељске снажне офанзивне активности, без темељних припрема, само три дана пре уласка немачких јединица у Пљевља, бригада је релативно брзо оспособљена и израсла у запажену јединицу за извођење борбених дејстава у свим условима.

Све што је до сада написано о бригади није довољно да се искажу битни садржаји који завређују пажњу историографске мисли и њено оживљавање, од значаја за гајење револуционарних и ослободилачких традиција НОБ и НОВ Југославије. Ова књига употпуњује ту празнину и пружа допринос упознавању младе генерације са борбеним и људским врлинама које су красиле борце и руководиоце ове бригаде као и других јединица НОВ.

Кроз садржаје ове књиге, о којима се говори у преко 120. сећања бораца и руководилаца бригаде; у тексту о развоју НОП у Санџаку из кога су израстале јединице НОВ, као најзначајнији фактор народноослободилачке борбе; прилог о борбеном путу бригаде; кроз документа и фотографије, читалац ће верујемо, сликовито доживети сложеност, напоре и пожртвовање јединица, храброст и сналажљивост бораца и руководилаца бригаде, околности у којима су извођена борбена дејства, најчешће, са далеко надмоћнијим снагама непријатеља, пре свега окупатора и његових слугу: четника, усташа, муслиманске милиције па и балиста.

Сви ови прилози: сећања, писана и визуелна аутентична документа, међусобно се допуњавају и употпуњавају сазнање о многим гштањима о народноослободилачкој борби која привлаче интересовање младе генерације. И не само о борбеним дејствима и њиховом извођењу у условима окупације него и свим другим: начину и облицима организације јединица; командовању и руковођењу; војном и политичком оспособљавању бораца и старешина; организацији и снабдевању; културно-просветном раду; односу према народу и народа према НОВ; политичком и културном раду у народу где год су боравиле јединице бригаде; о садржају деловања партије и СКОЈ-а итд.

У садржајима прилога ове књиге читаоци ће се срести и са примерима који говоре о храбрости, сналажљивости и напорима до самоодрицања, другарству и међусобном поверењу међу старешинама и

борцима и надасве о братству и јединству Срба, Муслимана, Црногораца и других националности које су сачињавале јединствен борбени колектив ове бригаде, као и многих других јединица НОВ Југославије.

За разлику од сличних књига ове врсте ова је употпуњена садржајима не само о бригади него и о њеном садејству и заједничким борбеним акцијама са другим јединицама. То објективизира њену реалну улогу у одређеним задацима, у склопу ширих борбених дејстава на простору на коме је, у саставу 37. дивизије, бригада учествовала.

Читаоци ће се у овој књизи срести и са садржајима који указују на услове у којима су настајале јединице НОВ у Санџаку па и шире. Оне представљају дио народа, његове ослободилачке борбе и облика организовања отпора непријатељу, непризнавања окупације и ропства туђину. У том отпору НОВ је његов најзначајнији и најорганизованији облик борбе за слободу. Народ и његова НОВ представља јединствен фронт борбе против окупатора и свих врста народних издајника. У том смислу ова књига је и својеврстан дуг према народу подручја из кога је израсла ова као више других бригада, народу који је прихватао и помагао и друге многобројне јединице НОВ које су у току НОБ на тим просторима водиле борбе са непријатељем, са којима су непрекидно дејствовале санџачке бригаде, ту и на другим подручјима.

Верујемо да ће читаоци ову књигу доживети и као својеврстан прилог братству и јединству народа Југославије, тековине од трајног значаја. На овом подручју, у току НОБ, у борбама против непријатеља свих врста учествовале су јединице НОВ из Далмације, Лике, Босне и Херцеговине, Црне Горе и Србије. Говорећи о борбеном путу бригаде, изван честог учешћа свих тих јединица, значило би једнострано приказивање збивања и догађаја и необјективно занемаривање њиховог доприноса ослобађању ових крајева, као што би било необјективно и занемаривање доприноса више санџачких бригада у ослобађању других крајева, заједно са другим јединицама НОВ. У свим јединицама НОВ налазили су се борци више националности. Ова бригада је, такође, представљала борбену јединицу братства и јединства.

Ова књига испуњена је и сећањима бораца и руководилаца који су попуњавали бригаду са подручја Пирота, Бабушнице, Беле Паланке, Титовог Ужица, Бајине Баште, Источне Босне и других крајева, што представља значајан прилог народа тих крајева у борби за ослобођење ширих подручја Југославије. Многи борци са тих подручја учествовали су и гинули при ослобађању низа места и градова на простору бившег Санџака, Црне Горе, Западне Србије и Источне Босне све до ослобађања Сарајева. И касније у разбијању четничке групације на подручју Источне Босне, посебно групације Драже Михаиловића на Зеленгори и Дрини. У тим акцијама бригада је уложила велике напоре и одиграла значајну улогу, заједно са Трећом пролетерском (санџачком) и Другом (пљеваљском) бригадом КНОЈ-а.

Настојало се да ова књига буде и објективизација чињеница и услова у којима је бригада, као и више других, настала, под којим је условима и са каквим снагама непријатеља водила борбу. Главне непријатељске снаге су снаге окупатора. Затим разноврсни његови квислинзи. Ма колико се разликовали и у одређеном времену међусобно сукобљавали вршећи злочине и одмазду према незаштићеном становништву, увек су се уједињавали у борби против народноослободилач-

ке војске. Реакционарне и издајничке клике злоупотребљавале су верска и национална осећања народа, међусобно их заваћали, у интересу својих мрачних циљева. Објективни критички суд историје не може мењати злочиначку улогу квислинга окупатора и њихову издају народа, било како да су се називали и било каквим мотивима оправдавали.

У садржајима ове књиге срећемо се и са критичким опаскама. То се запажа како у сећањима бораца и старешина, на онај искрен и поштен начин, тако и пажљивим читањем аутентичних докумената и историографских текстова. Та чињеница указује на онај битан морални фактор који је красио односе у јединицама, односе старешина и бораца и одговорност према задацима што је представљало високу моралну и политичку одговорност бораца и руководилаца НОВ. Све се то позитивно одражавало на живот и рад јединица и њихову борбеност, тај битан фактор борбе за слободу. Чини се да и тај моменат ову књигу чини уверљивијом, јер не представља једноставну глорификацију народноослободилачке борбе.

Наравно, нема књиге која не може бити квалитетнија и потпунија. Но, треба имати у виду да се ради о великој временској дистанци сећања бораца и руководилаца на збивања и догађаје и различитим могућностима појединаца да их на одговарајући начин обликују. Требало је уложити велике напоре да се обезбеди њихова историјска тачност и заснованост и да се одржи смисао и начин писања појединачних сећања, што их разликује и у њиховом квалитету. Што се тиче фотографија веома је скучен избор. Њихов садржај је врло ограничен, посебно кад се ради о акционим мотивима. У највећем броју то су појединачне, групне и понеки фотос са масовних скупова. Акционих и нема. Нажалост тиме се нико у НОБ, није бавио у овим јединицама. И по свом техничком квалитету су једва задовољавајуће.

У целини гледано заступљени прилози у овој књизи, по свом садржају и начину обраде, вредни су пажње и обезбеђују одговарајући укупан квалитет. Имајући у виду све што је до сада написано и што се овом књигом употпуњује о развоју и ратном путу ове бригаде, не може се рећи да је све казано и да се на други начин не би могло још пуно вредног написати. Али, такође, ова публикација завређује пуну пажњу и представља драгоцен допринос потпунијем сагледавању НОБ и НОВ на једном значајном простору.

По свом жанру ова књига није ни клише монографије ни зборника сећања. Има својства једног и другог који се комплементарно прате и садржински употпуњавају, чинећи тако једну повезану целину. Њени садржаји представљају аутентичну историографију и жива сећања која ту грађу оживљују по времену и простору, од формирања бригаде до краја рата. То се међусобно прожима. У том смислу књига представља и значајан прилог историографији. Јер, текст о НОП и НОВ у Санџаку, Богдана Гледовића, врсног историчара и познаваоца НОБ и једног од заменика комесара ове бригаде у рату и текст Слободана Лучића, вишегодишњег главног уредника Војноисториског гласника и једног од ратних комесара ове бригаде, писани су зналачки и објективно, засновани на многим аутентичним историским документима. Ти текстови и низ докумената ову књигу чине незаобилазном у историографском истраживању развоја НОБ и НОВ на подручју бившег Санџака и шире.

Садржаји ове књиге, верујемо, могу да служе и као одговарајуће штиво за школе и младу генерацију, њихово упознавање са многим врлинама које су красиле борце и старешине Народноослободилачке војске, посебно борбеност, самопожртвовање, другарство, високи морални квалитети и надасве братство и јединство. Ти садржаји говоре и о народу из кога су израстале јединице НОВ, његовим тешкоћама, напорима, величини и страдању која је трпео на путу до слободе.

За заслуге у доприносу народноослободилачкој борби и ослобођену земљу бригада је одликована Орденом заслуга за народ са златном звездом и Орденом братства и јединства са златним венцем ослобођења. У њеним редовима су се, као старешине, налазиле и бориле око 50 првобораца.

Мирко Вранеш

Проглас ЦК КПЈ поводом напада фашистичке Немачке на Совјетски Савез

РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ И ГРАЂАНИ!

Раног јутра 22 јуна напали су разуларени немачки фашистички бандити на велику и мирољубиву државу радника и сељака, на Совјетски Савез. Ови професионални злочинци дошуњали су се исто тако изненада и мучки над цватуће градове Совјетског Савеза, као што су се десет недеља томе назад дошуњали над Београд, да их заспу својим убојним гранатама. Овај нов нечувени злочин фашистичких убојица напунио је страшним огорчењем не само срца двестомилионитог народа земље социјализма, већ и срца радног човечанства читавог света.

Проливши потоке крви, завивши у црно читаву Европу и подјармивши њене народе, немачка фашистичко-капиталистичка банда, на челу са лудаком Хитлером, натерала је своје, невином крвљу окупане чопоре, на цватући совјетски врт, да руше оно што су 23 године џиновским напорима градили народи Совјетског Савеза. Али крвожедни фашистички злочинци и њихови сатрапи у осталим капиталистичким земљама, љуто су се овог пута преварили. Немају они сад против себе слабе европске државе, вођене од издајничке капиталистичке клике; земље изнутра разорене, разједињене и ослабљене петоколонашким издајничким радом, већ имају против себе сложне двестомилионске народе великог Совјетског Савеза, окупљене око херојске партије бољшевика, окупљене око свог великог и мудрог вође друга Стаљина. Они имају против себе непобедиву Црвену армију, грозну силу која стоји као гранитна стена на одбрани социјалистичке отаџбине. Они имају против себе радни народ и национално угњетене читавог света. То је данас та сила која ће поломити не само зубе крвожедним фашистичким зверовима, него ће потпуно уништити ту заразу која хоће да својим смрадом окужи читав свет.

РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ И ГРАЂАНИ!

Немачки фашистички освајачи пропратили су, по своме обичају, овај свој злочиначки напад на Совјетски Савез са најординарнијим измишљотинама. Они су на брзу руку скрпили неку оптужбу против Совјетског Савеза покушавајући оправдати код свога народа и код осталог поштеног света свој напад, који се ничим не може правдати. Може ли ико поштен на свету више веровати глупим изговорима фашистичких пробисвета? Не може! Немачка фашистичка пропаганда и пропаганда њихових реакционарних сестара у осталим капиталистичким земљама, па и код нас, почела је бесно ригати свој отров лажи

и клевете против СССР-а. Она ће вас дневно засипати свим могућим лажним вестима о својим тобожњим „победама", да завара свој народ и унесе забуну код свих оних који желе пораз фашистичким освајачима. Не верујте ништа фашистичким убојицама и крвницима радног народа. Сачувајте вашу хладнокрвност и чините све да се убрза пропаст тих највећих злочинаца што их памти историја човечанства. Верујте чврсто у то да је Совјетски Савез са својом херојском Црвеном армијом таква сила коју нико на свету није кадар савладати. Знајте да ће Совјетски Савез у својој оправданој борби имати на својој страни не само симпатије, него и подршку милионских радних маса читавог света. Херојски народи Совјетског Савеза — бију свој последњи бој, да једанпут заувек не само одбране велику социјалистичку отаџбину од фашистичко-капиталистичких аждаја, него и да спасу напаћено човечанство да га снова не задеси средњевековни мрак и ропство.

РАДНИЦИ И РАДНИЦЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ!

Куцнуо је судбоносни тренутак. Започета је отсудна битка против највећих непријатеља радничке класе, битка коју су фашистички злочинци сами заметнули мучким нападом на Совјетски Савез, наду свих трудбеника света. Драгоцена крв херојског совјетског народа пролива се не само ради одбране земље социјализма, него и ради коначног социјалног и националног ослобођења читавог радног човечанства. Према томе, то је и наша борба, коју смо ми дужни подупирати свим снагама па и својим животима.

Пролетери свију земаља Југославије, на своја места, у прве борбене редове, Збијте чврсто своје редове око ваше авангарде, Комунистичке партије Југославије. Сваки на своје место! Непоколебљиво и дисциплиновано вршите своју пролетерску дужност. Спремајте се хитно за последњи и отсудни бој. Не дозволите да се пролива драгоцена крв херојских совјетских народа без вашег учешћа. Ваше пароле морају бити: ниједан радник или радница не сме отићи у фашистичку Немачку, да својим радом јача снаге фашистичких бандита. Ни један топ, ни једна пушка, ни једно тане, ни једно зрно жита итд. не сме вашом помоћи доспети у руке фашистичких злочинаца. Мобилизујте све ваше снаге против тога, да наша земља буде база за снабдевање фашистичких руља, које као бесни пси нападају на Совјетски Савез, на нашу драгу социјалистичку домовину, на нашу наду и кулу светиљу према којој с надом упире очи напаћено радно човечанство читавог свијета.

Радници на железници и осталим транспортним средствима, ви не смијете бити онај канал кроз који ће пролазити убојито оружје и друга ратна средства намењена против Совјетског Савеза и вас самих. Сетите се ваших борбених традиција из прошле интервенције капиталистичког света против младе совјетске републике. Учините све што је у вашој моћи, да онемогућите фашистичким злочинцима да вас искористе против Совјетског Савеза, него и пред радним народом наше земље и читавог света.[1] Ми вас позивамо да у овим судбоносним часовима извршите своју дужност која вам је намењена у овој отсудној борби.

[1] Нејасно у оригиналу (Прим. ред.).

ОМЛАДИНО ЈУГОСЛАВИЈЕ!

Бије се последњи бој с твојим највећим непријатељем — с крвником младе генерације, с фашистичким злочинцима против којих си се ти увек спремно борила кад те је Комунистичка партија позвала. Против тих истих твојих крвних непријатеља млада генерација Совјетског Савеза већ бије тежак и крвави бој. Пролива своју драгоцену крв за твоју срећнију будућност та иста омладина Совјетског Савеза која је с песмом на устима радила социјализам, која је већ имала извојевано све то за чиме ти, омладино Југославије, чезнеш. Имала је срећан културан живот и осигурану будућност. Можеш ли ти, омладино, остати по страни? Не можеш, ти мораш такође сада бити у првим редовима борбе против фашистичких злочинаца. Окупљај своје снаге у Савезу комунистичке омладине, да под вођством Комунистичке партије Југославије заузмеш своје место у борбеним редовима радничке класе.

ХРВАТСКИ НАРОДЕ: РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ, ВОЈНИЦИ И СВА ПОШТЕНА ИНТЕЛИГЕНЦИЈО!

Слуга фашистичких освајача — издајник Павелић — хоће да се хрватски народ искористи у борби против Совјетског Савеза и против ослободилачке борбе наших народа. Није ли већ тај, невином крвљу попрскани злочинац, нанео довољно срамоте хрватском народу? Зар ћете дозволити да још и та страшна издаја буде покривена твојим хрватским именом? Зар ти хрватска господа већ нису у прошлости нанела довољно срамоте? Не! Сада кад је твоја истинска слобода већ тако близу, ти, хрватски народе, нећеш допустити такве издаје. Војници у касарнама, радници у фабрикама, сељаци у селу, уједините се у један јединствени фронт и борите се свим средствима против те фашистичке издајничке банде и њихових фашистичких господара. Будите спремни да заједно с осталим радним народом града и села земаља Југославије заузмете своје место у првим редовима у борби за вашу срећнију будућност.

СРБИ, СЛОВЕНЦИ, ЦРНОГОРЦИ, МАКЕДОНЦИ И СВИ ОСТАЛИ ПОРОБЉЕНИ НАРОДИ ЈУГОСЛАВИЈЕ!

Ви који стењете под окупаторском чизмом, сви ви који љубите слободу и независност, који нећете фашистичкога ропства, знајте да је куцнуо час вашег скорог ослобођења од фашистичких освајача. Зато допринесите и ви ваш део у борби за вашу слободу, под вођством Комунистичке партије Југославије. Борба Совјетског Савеза јесте и ваша борба, јер се он бори против вашег непријатеља под чијим ви јармом стењете. Не дајте се завести разним домаћим реакционарима који су у служби фашистичких бандита. Наше место јесте у борбеним редовима радничке класе, која се бори за вашу истинску слободу и независност. Од те борбе зависи ваша будућност и будућност ваше деце. Ако љубите своју слободу и независност, ако нећете бити туђи робови, ако желите да се ослободите фашистичког ропства, онда помогните свим средствима праведну борбу велике и мирољубиве земље социјализма — Совјетског Савеза, уједините своје снаге против ваших угњетача, фашистичких освајача, које поробише и опљачкаше вашу земљу.

Пуковник Велимир Јакић, командант Главног штаба НОВ и ПО Санџака (лево) и Селмо Хашимбеговић, политички комесар Главног штаба НОВ и ПО Санџака

КОМУНИСТИ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Дошао је онај најтежи час који смо ми у нашој борби предвидели. Ми смо знали шта спремају фашистички злочинци против СССР-а и читавог радничког човечанства. Крвожедни фашистички властодршци, који држе у ропству своје народе и народе подјармљених земаља, навестише нам рат до истребљења, навестише преко радија крвави

[2] Зборник.

покољ комуниста. Ми ту борбу прихваћамо, јер ми смо је очекивали и ми смо се за њу спремили. У тој борби неће бити пардона ни једном комунисти, деру се фашистички крвници, а ми кажемо: у тој борби неће бити пардона злочиначким фашистичким вођама и њиховим верним слугама, у тој борби неће бити пардона фашистичкој финансиској олигархији и њезиним сатрапима.

Комунисти Југославије! Не оклевајте ни тренутка, већ се хитно спремајте за ту тешку борбу. Сместа прилагодите своје организације и њихов рад за тај последњи бој. Предузмите све да чим боље осигурате наше драгоцене кадрове који су нам данас више него икад потребни у тој борби. Организујте радне масе и предајте им ваше тешко стечено искуство. Станите на чело радних и национално угњетених маса и водите их у борбу против фашистичких тлачитеља наших народа. Одважност, дисциплина и хладнокрвност нека влада међу вама, јер ви морате тиме дати пример другима. Извршите своју дужност авангарде радничке класе Југославије. Напред у последњи и одлучни бој за слободу и срећу човечанства!

ДА ЖИВИ ВЕЛИКА И НЕПОБЕДИВА ЗЕМЉА СОЦИЈАЛИЗМА —• СОВЈЕТСКИ САВЕЗ!

ДА ЖИВИ ХЕРОЈСКА ПАРТИЈА БОЉШЕВИКА СКП!

ДА ЖИВИ ВОЂ И ОРГАНИЗАТОР ПРОШЛИХ И БУДУЋИХ ПОБЕДА ВЕЛИКОГ И МОЋНОГ СОВЈЕТСКОГ САВЕЗА- ДРУГ СТАЉИН!

ДА ЖИВИ КОМУНИСТИЧКА ИНТЕРНАЦИОНАЛА!

ДА ЖИВИ КОМУНИСТИЧКА ПАРТИЈА ЈУГОСЛАВИЈЕ!

ДА ЖИВИ МЕЂУНАРОДНА СОЛИДАРНОСТ СВИХ УГЊЕТЕНИХ И ИЗРАБЉИВАНИХ!

ДА ЖИВИ ЈЕДИНСТВО И БОРБА РАДНИХ МАСА ЈУГОСЛАВИЈЕ!

ДОЛЕ ИМПЕРИЈАЛИСТИЧКО-ФАШИСТИЧКИ ЗЛОЧИНЦИ НА ЧЕЛУ СА КРВАВИМ ХИТЛЕРОМ, МУСОЛИНИЈЕМ И ОСТАЛИМ САТРАПИМА!

ЦЕНТРАЛНИ КОМНТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Проглас ЦК КПЈ народима Југославије од 12. јула 1941.

НАРОДИ ЈУГОСЛАВИЈЕ: СРБИ, ХРВАТИ, СЛОВЕНЦИ ЦРНОГОРЦИ, МАКЕДОНЦИ И ДРУГИ

Већ преко три недеље бије се највећа и најкрвавија битка у историји света. С једне стране насрћу дивљи фашистички чопори Хитлера, који као изгладнели пси крвавих губица и исплажених језика чине очајне напоре да се дочепају оних огромних богатстава која су себи створили у зноју лица свога мирољубиви народи Совјетског Савеза. С друге стране бори се са досад невиђеним јунаштвом и самопожртвовањем херојска Црвена армија, дигао се читав совјетски народ на позив свога великог и генијалног вође, друга Стаљина да одбрани своју земљу, да уништи крваве фашистичке хијене које се усудише да нападну на мирољубиву цватућу земљу, на његов мирни рад, на његову културу, на његово благостање.

РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ И ГРАЂАНИ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Поставимо себи питање: да ли се народи Совјетског Савеза боре само за себе? Да ли се та њихова џиновска борба против фашистичких освајача тиче само њих? Не, она се тиче и нас; она се тиче свих поробљених народа, она се тиче свих оних којима прети опасност поробљавања, она се тиче читавог културног света. Може ли данас и један културан човек здравога разума веровати у глупе лажи фашистичких крвопија и освајача како се они тобоже боре против бољшевизма, за добро европских народа. Не, у те нове лажи фашистичких главореза данас више нико не верује. Увек су ти бандити нашли неки лажни изговор кад год су напали или поробили неку земљу, али најглупља и најпрозирнија лаж јесте њихов изговор за напад на Совјетски Савез. Читав културни свет: сви народи поробљених земаља, народи Енглеске, Америке итд. с презрењем одбацују те најновије лажи Хитлерове фашистичке банде и шачице њених верних паса у поробљеним земљама. Сви ти народи симпатишу, диве се херојској борби Црвене армије и спремни су да помажу праведну борбу Совјетског Савеза, јер су данас свјесни, тога да је та борба совјетског народа, уједно и њихова борба; они су свјесни тога да је то борба на живот и смрт против највећег непријатеља човечанске слободе, културе и напретка. У читавом свету данас је већ створен јединствен фронт свих демократских прогресивних снага у борби против мрака, насиља и ропства — против фашизма.

НАРОДИ ЈУГОСЛАВИЈЕ: СРБИ, ХРВАТИ, СЛОВЕНЦИ, ЦРНОГОРЦИ, МАКЕДОНЦИ И ДРУГИ!

Ваша је земља поробљена и опљачкана од тих истих злочинаца који се дрзнуше да дигну своје окрвављене канџе на Совјетски Савез. . . Ви сте били побеђени у рату, али нисте покорени. Славне традиције борби за правду и слободу ваших дедова не смеју бити заборављене. Сада је време да покажете да сте достојни потомци својих славних предака. Сада је време, сада је куцнуо час да се дигнемо сви као један у бој против окупатора и њихових домаћих слугу, крвника наших народа. Не презајте ни пред каквим терором непријатеља. На терор одговарајте масовним ударом по најосетљивијим тачкама фашистичких окупаторских бандита. Уништавајте све — све што користи фашистичким освајачима. Не дозволимо да наше железнице превозе ратни материјал и друга средства која служе фашистичким хордама у њиховој борби против Совјетског Савеза. Створимо од наше земље опседнуту тврђаву за фашистичке освајаче.

СРБИ!

Ваши најбољи синови већ се боре по брдима против фашистичких угњетача. Но то није довољно, читав српски народ мора да помаже те борце и њихову борбу. Сви они који могу и који су способни нека ступају у партизанске одреде.

Фашистички окупатори осећају тај снажан отпор српског народа и зато настоје да по сваку цену створе од домаћих изрода своје оружје, своју потпору. Они су ту потпору нашли у презреном издајици Јботићу, у тако званим комесарима на челу с крвником Аћимовићем, они су ту потпору нашли у шачици полициских паса као што су: Драги Јовановић, Вујковић, Бећаревић, Космајац и други. Ти изроди српства хватају по улицама и кућама комунисте и друге народне борце који се боре за твоју слободу и предају их у руке фашистичких освајача који поробише и опљачкаше твоју земљу. Они стрељају у масама те твоје синове.

Српски народе, шта су заслужили ти изроди? Заслужили су не само твој презир, него и срамну смрт издајица која их мора пре или касније стићи. Срби, онемогућите те изроде да спроводе у дело наредбе својих окупаторских фашистичких господара. Сав српски народ мора дати најжешћи отпор тим слугама освајача.

ХРВАТИ!

Грозну срамоту наноси вам огавни издајник Павелић и његова усташка банда стварајући некакве добровољачке одреде против совјетског народа. Хрвати, не дозволите да иједан добровољац крене против Совјетског Савеза. Ако вас буду терали на силу, ви бежите у шуме и стварајте партизанске одреде, водите борбу против окупатора и Павелићеве усташке банде. Хрвати, организујте се и срушите узурпаторску владавину Павелића, уједините своје снаге са српским, црногорским, словеначким и другим народима који већ воде оружану борбу против окупатора и њихових слугу. Устајте без оклевања на борбу против окупатора и усташа који иду у поход против ослободилачке борбе Срба, Црногораца и других народа.

КОМУНИСТИ ХРВАТСКЕ, СЛОВЕНИЈЕ, ДАЛМАЦИЈЕ, МАКЕДОНИЈЕ, ИТД.!

Не оклевајте ни часа, већ хитно организујте партизанске одреде. Станите на чело ослободилачке народне борбе против окупатора, као што то већ чине ваши српски и црногорски другови.

(Искористите сада у овој тешкој ситуацији ваше годинама стечено искуство. Не презајте ни пред каквим жртвама сада кад је у питању ослобођење народа, кад фашистички крволоци прете да истребе све што је напредно и слободољубиво. У бој другови! У бој противу фашистичких злотвора, непријатеља слободе и напретка, у бој за слободу и националну независност, у бој за збацивање фашистичког окупаторског јарма!)

Комунисти, на вама лежи тежак, али частан задатак организације извођења тешке борбе са крволочним фашистичким злочинцима. Имајмо стално у виду да совјетски народи лију потоцима своју драгоцену крв за спас читавог човечанства и то нам налаже да не оклевамо ни часа, да се свим снагама и средствима боримо у првим редовима народа против фашистичких злочинаца, који угњетавају нашу земљу и који су напали на велики и снажни Совјетски Савез надајући се брзој победи како би онда лакше подјармили читав свет. Ти бандити добијају све јаче и јаче ударце од славне Црвене армије. Наш је задатак да на овоме нашем фронту, у нашој земљи створимо за фашистичке освајаче пропаст, а не базу за снабдевање фашистичких хорди на северу. Будимо храбри, будимо упорни, будимо брзи у својим акцијама, јер ту је у питању част наше Комунистичке партије као најборбенијег одреда радничке класе, ту је у питању част нашег народа.

РАДНИЦИ, СЕЉАЦИ, ГРАЂАНИ, ОМЛАДИНО ЈУГОСЛАВИЈЕ!

У бој! У бој против фашистичке окупаторске банде која тежи да истреби не само највеће борце народа, већ и Словене на Балкану, која тежи да подјарми читав свет, која тежи да заведе најстрашнију владавину над народима коју памти историја. У бој, јер је сад куцнуо час да збацимо окупаторски фашистички јарам. У бој, јер то је наш дуг пред совјетским народом који се бори и за нашу слободу. У бој, у последњи бој за уништење фашистичке заразе!

12 јула 1941 г.

ЦЕНТРАЛНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

I. ЗАДАТАК НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКИХ ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА

1. Народноослободилачки партизански одреди у свим областима Југославије —• Србија, Хрватска, Словенија, Црна Гора, Босна и Херцеговина, Македонија, Војводина, Санџак и Далмација — имају главни свој циљ: ослобођење народа Југославије од окупатора и борба против домаћих окупаторских агената, који помажу угњетавање и терорисање наших народа.

2. Највећи непријатељ слободе и независности наших народа јесте немачки фашизам, па онда сви његови фашистички трабанти који хараче по нашој земљи. Према томе, света је дужност сваког родољуба да се бори немилосрдно до потпуног уништења те фашистичке банде.

3. Партизански одреди зову се народноослободилачки и због тога што то нису борбене формације било које политичке партије или групе — у конкретном случају ни Комунистичке партије, без обзира на то што се комунисти боре у првим редовима, — већ су то борбени одреди народа Југославије у којима треба да се боре сви родољуби способни за оружану борбу против окупатора, без обзира на политичко уверење.

4. У тој општој борби са непријатељем наших народа партизански одреди имају многобројне задатке. Они морају рушити све објекте који служе фашистичким освајачима: железнице, мостове, фабрике, радионице, складишта муниције и оружја; они морају свим силама онемогућити окупаторе да одузимају сељацима жито, стоку и остале намирнице; реквирирано жито, стоку и друге намирнице треба силом одузети окупаторима и разделити народу, а потребну количину задржати за исхрану одреда. Партизански одреди морају онемогућити убирање пореских и других дажбина, јер у данашњем моменту све то служи само окупаторима за вођење освајачких ратова и даље угњетавање наших народа.

5. Партизански одреди морају са оружјем у руци бранити насеља, градове и села од фашистичких зулума, они морају штитити имовину народа од окупаторске пљачке.

6. Партизански одреди морају на сваком кораку уништавати фашистичке одреде, нарочито официре и гестаповце, црне кошуље итд. Исто тако треба немилосрдно уништавати њихове домаће агенте,

разне народне издајице и провокаторе, који у масама предају у руке фашистичких крвника најбоље синове народа и који служе као верни пси окупаторима и тероришу наш народ.

7. Партизански одреди морају неуморно развијати отпор народа дижући народне устанке и стављајући се на чело тих устанака као борбено језгро. Досадашње искуство партизанске борбе показало је да се занемаривало питање општег народног устанка. Зато је потребно хитно ликвидирати тај недостатак, јер у противном могу бити партизани изоловани од маса које су спремне да се боре за своју праведну ствар.

8. Политичка линија партизанских одреда мора бити — Народноослободилачки антифашистички фронт свих народа Југославије, без разлике на политичка и верска убеђења.

9. При стварању партизанских одреда не сме се бити тесногруд, већ дати могућност широке иницијативе за стварање партизанских одреда. Већ створени партизански одреди треба одмах да се повежу с месним и окружним штабовима и ставе под њихово руководство.

10. Штабови и комесари морају будно пазити да непријатељ не убаци у партизанске одреде своје провокаторе и шпијуне. Ако се такви појаве, треба их одмах стрељати и њихова имена објавити.

11. Штабови и командири партизанских одреда морају строго пазити на дисциплину у одредима. Сваки чин пљачке, издаје или грубе повреде дисциплине треба строго кажњавати.

12. Штабови морају водити бригу о исхрани бораца, о наоружању и другом. Исхрану треба организовати заједно са комитетима Народноослободилачког фронта, који треба да прикупљају Фонд народног ослобођења. У случају да негде таквих комитета још нема, треба добровољним пристанком сељака и грађана осигурати исхрану, или плаћати намирнице у готову.

13. Сви партизански одреди са својим штабовима, из Хрватске, Србије, Словеније, Црне Горе, Босне и Херцеговине, Војводине, Далмације, Македоније и Санџака, спадају под врховно руководство Главног штаба Народноослободилачких партизанских одреда Југославије.

Ради координације борбе и успешног вођења операција, штабови морају бити међусобно добро повезани.

14. Штабови и командири морају се побринути за потребан санитетски материјал и особље ради рањених и болесних.

15. Са стварањем ширих устанака народних маса створиће се и потребне команде. Зато је потребно да се штабови и командири партизанских одреда побрину за проверене и добре командире и комесаре, који треба да стану на чело тих побуђених маса.

16. У случају повољних стратегијских и других околности при извођењу крупних операција створиће се, према потреби, из више партизанских одреда крупне војне јединице.

ЗА ГЛАВНИ ШТАБ
НАРОД.-ОСЛОБ. ПАРТИЗ. ОДРЕДА
Т. Г.

J

Заклешва

ЗАКЉУЊЕМ СЕ ЧАШЋУ СВОГА НАРОДА ДА ЋУ У РЕДОВИМА НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ ВЈЕРНО СЛУЖИТИ СВОМЕ НАРОДУ БОРЕЋИ СЕ ПРОТИВ ОКУПАТОРА И СВИХ ДОМАЋИХ ИЗДАЈНИКА — НЕПРИЈАТЕЉА НАРОДНЕ СЛОБОДЕ И НАРОДНИХ ПРАВА. ЗАКЛИЊЕМ СЕ ДА ЋУ ДИСЦИПЛИНОВАНО И САВЕСНО ВРШИТИ СВОЈЕ ДУЖНОСТИ И ИЗВРШАВАТИ НАРЕДБЕ СВОЈИХ ПРЕТПОСТАВЉЕНИХ. КУНЕМ СЕ ДА НЕЋУ ИСПУСТИТИ ОРУЖЈЕ ИЗ СВОЈИХ РУКУ ДОК НАША ЗЕМЉА НЕ БУДЕ ОЧИШЋЕНА ОД ОКУПАТОРА, ДОК НАРОДУ НЕ БУДУ ОСИГУРАНА ЊЕГОВА ПРАВА И СЛОБОДА.

СПРЕМАН САМ ПРИМИТИ СВАКУ КАЗНУ ЗА ***ПРЕКРШАЈ ОВЕ МОЈЕ ЗАКЛЕТВЕ.***

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

ОВОМ СЕ ЗАКЛЕТВОМ МОРАЈУ ЗАКЛЕТИ СВИ БОРЦИ, КОМАНДИРИ, КОМАНДАНТИ И ПОЛИТИЧКИ КОМЕСАРИ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ КОЈИ ЈОШ НИСУ ПОЛОЖИЛИ ЗАКЛЕТВУ, КАО И ОНИ БОРЦИ ИЛИ ОФИЦИРИ КОЈИ СТУПАЈУ У РЕДОВЕ НАРОДНООСЛОБОДИЛАЧКЕ ВОЈСКЕ И ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА ЈУГОСЛАВИЈЕ. ЗАКЛЕТВА СЕ ПОЛАЖЕ ПРЕД ШТАБОМ БРИГАДЕ, ДИВИЗИЈЕ И КОРПУСА, ОДНОСНО ШТАБОВИМА ПАРТИЗАНСКИХ ОДРЕДА.

ВРХОВНИ КОМАНДАНТ НОВ и ПОЈ
ТИТО

СМРТ ФАШИЗМУ — СЛОБОДА НАРОДУ!

Бр. 1
Позив Обласног комитета КПЈ за Санџак од јануара 1942. год. народу Санџака за ступање у партизанске одреде[1]

НАРОДУ САНЏАКА

СРБИМА, МУСЛИМАНИМА И ЦРНОГОРЦИМА

Очи цијелог свијета данас су уперене према земљи Лењина и Стаљина, према Совјетском Савезу и његовој ослободилачкој Црвеној армији, која сваким даном све више ломи кичму фашизма, задаје ране њемачкој фашистичкој војсци од којих се она никада више неће опоравити. Њемачки фашизам већ крвари и он ће бити уништен захваљујући чврстом савезу Совјетске Русије, Енглеске и Америке, захваљујући јуначкој Црвеној армији и борби поробљених народа. Невино проливену крв фашистички разбојници морају платити својом властитом крвљу. Фашистички злочини над невиним народом морају бити плаћени: крв за крв, смрт за смрт, десет фашистичких живота за један намученог народа.

Ударци које партизани Југославије задају фашистичким разбојницима допринијели су отварању ране њемачком и италијанском фашизму. Народи Југославије, који су онако подло били издани и предани у руке фашистичких џелата, перу данас ону срамоту коју су им нанијели издајници. Својом борбом они заштићују села и градове, бране имовину и голе животе. Они који су и једног тренутка повјеровали окупатору и његовим слугама, били су горко преварени. Они који су били заведени, на крају су крваво платили, јер вук длаку мијења, али ћуд никада. Не могу бити пријатељи других они који су непријатељи властитог народа. Зар могу имати милости према другом народу они који су немилостиви према своме народу, проливши море његове крви? Милиони мртвих и искасапљених, села и градови широм Европе у згаришта претворени — то су дјела лудака Хитлера. Злочини фашистичких бандита више се не могу сакрити, јер су се они увукли у сваки град, у свако село, у сваку кућу.

Окупирани народи Југославије имају свог најбољег и највјернијег савезника у ослободилачкој Црвеној армији. И данас, када Црвена армија разбија Хитлерове дивизије на Истоку, које се на цијелом фронту повлаче у нереду, када Енглеска задаје све теже ударце немачким и италијанским фашистима у Сјеверној Африци, највећи издајник српског народа Недић и хрватског бандит Павелић, чије су руке до лаката умрљане крвљу српског и хрватског народа, покуша-

[1] Оригинал се налази у архиви Војноисторијског института под рег. бр. 1/4, к. 175.

вају да спасу Хитлера и Мусолинија, да спасу оно што се не да спасити. Слободу, која је већ на прагу, окупирани ће народи извојевати упркос Хитлера и Мусолинија, упркос разних Недића, Павелића и њихових помагача.

Већ онога дана када је фашистичка Њемачка напала на Совјетски Савез, народ Санџака је видио да је дошао час када треба устајати против окупатора и његових слугу. Ослобођење неких вароши и заробљавање непријатељских војника резултати су борбе које су повели у првом реду српски и црногорски народ у Санџаку. Од тада санџачки партизани се неуморно боре за слободу и братство народа Санџака. Непријатељи ове борбе, издајници народа, појачали су свој рад у корист окупатора. Четничке банде данас покушавају да се код народа претставе његовим пријатељем, настојећи да расположење српског народа за борбу против окупатора окрену против Муслимана, да би на тај начин учинили најбољу услугу непријатељима народа — фашистичким окупаторима. Издајници борбе српског народа склапају срамне споразуме са петоколонашима из редова Муслимана, да би издали и српске и муслиманске народне масе, да би их предали у руке недићевско-четничким бандама. Случај са Сјеницом, гдје су се споразумјели познати издајници и гуликоже народа, саучесници у свим злочинима окупатора, Хасан Звиздић,[2] Раско Букумировић[3] и други, да би и даље наставили са пљачком и терором над народом, , јасан је доказ намјера народних непријатеља.

НАРОДЕ САНЏАКА,

Окупатори, који су се на твоме тлу редом смјењивали, нанијели су ти тешке ране. Десетине и стотине твојих поубијаних синова и кћери, браће и сестара, мајки и очева зову те на борбу до побједе. Нова пљачка твоје имовине, нова згаришта твојих домова, нова касапљења невиног народа, само се борбом могу спријечити. Проливена крв недужног народа не смије остати неосвећена. Устани као један човјек за спас своје имовине, за спас голих живота!

Непријатељи твоје слободе, они исти који су се годинама и годинама товили на крви и костима радног народа, и данас покушавају да омету твоју борбу за слободу и бољи живот. Они исти који су те варали, пљачкали и на крају издали, данас као вјерне слуге окупатора у свим његовим злочинима покушавају да те заведу лажима и обманама, да би продужили још већу пљачку, још веће злочине.

СРБИ,

Хиљаде и хиљаде поубијаних синова и кћери српског народа зову вас на освету. Издајници српског народа, заједно са њемачким и италијанским звјерима, продали су вашу част и вашу слободу. Проливена крв невиног српског народа, говори о страшним злочинима. У борбу, Срби, до уништења и посљедњег окупаторског војника и његових слугу! У борбу, јер је то једини пут ка побједи, ка слободи!

[2] Трговац из Сјенице, за време окупације био повереник Гестапоа и организатор акција против партизана у овом крају. Крајем рата побегао у иностранство.

[3] Четнички функционер из Сјенице, сарадник Хасана Звиздића и италијански агент. Крајем рата побегао у иностранство.

МУСЛИМАНИ,

Њемачко-усташке слуге успјеле су да вас заваде са Србима. Они вас заводе кад вас одвраћају од заједничке борбе са браћом Србима и Црногорцима против окупатора. Стотине и хиљаде покланих Муслимана у Босни и Херцеговини од четничких банди, хиљаде и хиљаде избјеглица ваше браће и сестара, нека вам буду жив доказ да вам само партизани могу помоћи, да су вам они најбољи пријатељи. Једини пут вашег спаса јесте братска сарадња са Србима и борба против фашистичких окупатора и њихових слугу, који вас још увијек заводе.

Устајте у борбу сви до једнога, за спас својих живота, за слободу коју до сада нисте имали. Презрите и одбаците оне који су вас хушкали против браће Срба.

НАРОДЕ И ОМЛАДИНО САНЏАКА,

Окупатор и његове слуге настављају са злочинима и прогонима у Санџаку. Спас ваших живота и ваше имовине зависи од вас самих. Устајте на оружје за спас голих живота, за слободу! Устајте и борите се да Санџак не буде земља којом ће харати туђини и њихове домаће биједне слуге. Увећавајте редове јуначких партизана, јер није далеко дан потпуног уништења фашизма и ослобођење поробљених народа.

САНЏАЧКИ ПАРТИЗАНИ,

Појачајте борбу коју неустрашиво водите. И данас, када Црвена армија разбија фашистичку војску, развијајте заставу борбе, попут херојских руских партизана. У борбу за нове подвиге, за нове побједе!

Живио Совјетски Савез!

Живио Савез Совјетске Русије, Енглеске, Америке и осталих демократских држава!

Живјела ослободилачка Црвена армија!

Живјела ослободилачка борба поробљених народа!

Живјели јуначки партизани!

Живјела Комунистичка партија Југославије!

јануар 1942 године.

ОБЛАСНИ КОМИТЕТ
КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ
ЗА САНЏАК